

BEYİN GÜCÜ MEZARLIĞI: TÜRKİYE*

Türkiye'yi birkaç sözle tanımlayabilir misiniz gibi bir sorunun en güzel yanıtlarından biri de bu düşünce ortamının konu başlığı olacaktır sanırım.

Evet; Türkiye, beyin gücü mezarlığına dönüşmüş bir ülkedir.

Beyin sözcüğünü, **“hem kendi yaşamı, hem çevresi için bir imgelem, bilgi ve bilinç kaynağı olmayı başarmış, kavrayış ve yaratıcı yetisi yüksek bilinçli davranış sahibi insan”** olarak anlamlandırarak söze başladığımızda, bu ülkenin ne kadar çok değere hem de en üretken çağında mezar olduğunu açıkça görebiliriz. Bu mezar sözcüğünü de bir metafor olarak kullanıyoruz elbet. Burada, “beyin gücü” yüksek insanlar için bir ölümsüzlük beklentisinden çok, zamanı gelmeden yaşamdan koparılmışlığı anlatmak istediğimiz açıktır.

Değerli dostlar,

Biz, acıların içinden süzülerek bugünlere varmış bir kuşağız.

Hele de, davul zurna çalındığında, değil insanların, atların, kartalların, sarıçam ormanlarının bezediği koyaklarda çağıl çağıl akan derelerin bile yüreklerinin çarptığı, neredeyse yaşayan tüm imgesel varlıkların kol kola oyuna durduğu, her ilk yazda bin iki yüz çiçeğin birden açtığı bir coğrafyada yaşamı tanımaya başlamış olan birisinin yaşamının ileri dönemlerinde karşılaştığı insan kaynaklı canavarlık göz önüne getirildiğinde, bu acının daha da çoğalmış olduğu kolayca anlaşılacaktır. Nice duru gözlü, köz yürekli, kardeşimizi, can dostumuzu yanı başımızda toprağa düşerken gördük. Yerlerden kanlarını temizlemek, süpürmek zorunda kaldık; omuzlarımızda tabutlarını taşadık.

Bu ülke hem çok güzel bir ülkedir değerli dostlar, hem çok acımasız...

En verimli çağlarında aramızdan koparılan yüzlerce, hatta binlerce “beyin” oldu. Adı, bu ülke için benzersiz bir değişim ve dönüşümün, hayatı yeniden kurmanın karşılığı olarak belleğimde yer etmiş Köy Enstitüleriyle anılan bir konuşmacı olarak, hemen başta size iki “beyin gücü”den söz etmek istiyorum. Anadolu'nun çatısı Ardahan platosunun Sazkara'sından, yedi

çocuklu yoksul bir ailenin beşinci çocuğu, Cilavuz Köy Enstitüsü çıkışlı Ümit Kaftancıoğlu'nun, Kepirtepe ve Aksu Köy Enstitüsü öğretmeni Cavit Orhan Tütengil'in adları hemen anımsadıklarım. Her iki dinamik, üretken beynimiz de kalleşçe, namertçe öldürüldüler, yaşamdan koparıldılar. Bu ülkede de yeryüzünde de, hâlâ, Ümit Kaftancıoğlu'na küçük kızının gözünün önünde tam on altı kurşun birden sıklımayı başarmış alçaklığı hoş görebilecek bir zihniyetin yaşama olanağı buluyor olması işin en acı yanı. Bu zihniyet belki bu salonlarda, çevrede değil... Ama buradan biraz uzaklaştığınızda, özellikle inanç üzerinden politika yapan toplulukların arasına girdiğinizde kalabalık kitleler içinde aynı canavarlaşmış bakışları taşıyan birçok insan göreceksiniz...

Ne yapmıştı Kaftancıoğlu? Cilavuz Köy Enstitüsü çıkışlı bir öğretmen, bir yazar, bir sözlü kültür tarayıcısı, halkbilim derlemecisiydi O. "Yüksek Yüksek Tepelere Ev kurmasınlar" diyen seste çarpıyordu yüreği... "Köroğlu Kolları"nı derliyordu, "Tek Atlı Tekin Olmaz" da anasından dinlediği masalara yeni bir yaşam katıyordu. Dönemeç'te, Yelatan'da, Anadolu Rönesansı'yla birlikte yeniden yaşam bulmuş grotesk halk kültürünün en özgün örneklerini yazın alanına çok farklı bir renk ve sesle taşıyordu.

Ve değerli dostlar, Kaftancıoğlu'nun halk kültürünü evrensel kültürle aynı düzleme taşımaya çalıştığı o günlerde, Ardahan'ın köylerinde koruyucu hekimlik ve birinci basamakta önceliği üretken kırsal alana vermiş, bugün de adını derin bir minnet duygusuyla andığımız Dr. Nusret Fişek'in öncülüğünü yaptığı sağlık ocaklarının bayrakları dalgalanıyordu. 1973 yılında bile, staj için gittiğim Bingöl'ün Genç ilçesindeki sağlık merkezimizde, nüfus müdürlüğünden daha fazla insana ait kartımız vardı. Henüz nüfusta kaydı olmayanların bizim dolaplarımızda kartları duruyordu. İki saat jiple yolculuktan sonra bir buçuk saat yürümeyle ulaşabildiğimiz dağ köylerinde, köylüler bizi ilk gördüklerinde "devlet gelmiş" Kürtçe ürküntülü fısıltısıyla korkup saklanıyorlar, sonraki gidişlerimizde yoksul sofralarını ve yüreklerini bizimle paylaşıyorlardı.

Silahlı saldırıda öldürülen Cavit Orhan Tütengil de birçok Anadolu ve köy araştırmalarıyla bilinen bir aydınımızdı. Köy Enstitüsü Üzerine Düşünceler (1948), Az gelişmiş Ülkelerin Toplumsal Yapısı (1966), Köy Sorunu ve Gençlik (1967), Ağrı Dağındaki Horoz (Denemeler (1968), Türkiye'de Köy Sorunu (1969), Sosyalbilimlerde Araştırma ve Metod (1969), 100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı (1975) gibi eserlerin yazarıdır.

O dönem için, sosyal tarihimiz için unutulmaz bir acı sayfa olan beyin gücü öldürümlerinde önemli bir ayıraç, yüzü halka ve Anadolu'ya dönük aydınların seçilmiş olmasıydı. Ayrıca bu öldürümlerde Sivas, Çorum, Maraş olaylarında olduğu gibi taşranın, Anadolu coğrafyasının belirli düşünceler için yaşanılmaz bir uzam olarak algılanmasına yönelik bir izlek güdüldüğü kolayca ayırt edilebilmektedir.

Bugün, bu ülkenin önemli sosyal etkinlikleri, Ankara'da Konur ve Karanfil sokaklarına, Yüksel Caddesi'ne, Çankaya Çağdaş Sanatlar Merkezi'ne, İstanbul'da Kadıköy İskele alanı ya da Bağdat caddesine, Bakırköy meydanına, İzmir'de Varyant'ta Dr. Selahattin Akçişek Kültür Merkezi'ne sıkışmış gibidir. Buralarda, aydınlar kendi çalıp kendi dinleyen, hamamda türkü söylerken sesini beğenen bir görüntü içinde düşüncelerini paylaştıkları sanısıyla yaşamaktadır.

Değerli dostlar, bizler, günde üç bin ineğin beş bin koyunun evlere dağıldığı Ardahan'ın Ölçek Köyü'nde ilkokul okurken önümüze Amerikan süttozu tenekeleri getirildi; Kırıkkale Ortaokulu'nda ABDli Coni'den İngilizce dersi aldım. Süttozuyla, dört yanı denizlerle çevrili bu ülkeye balıkyağıyla gelen o öğretmenler yalnız İngilizce öğretmediler elbette Anadolu'yu çözmeyi, kültürel, etnolojik haritalar çıkarmayı da başardılar...

1968 yılında Türkiye'deki "Amerikan Yardım Teşkilatı" (AID) çalışmalarını denetlemek üzere gönderilmiş Richard Podol, verdiği raporda şunları yazıyor: *"Yirmi yıldan beri Türkiye'de faaliyette bulunan yardım programı, bir zamandan beri meyvelerini vermeye başlamıştır. Önemli mevkilerde Amerikan eğitimi görmüş bir Türk'ün bulunmadığı bir bakanlık ya da İktisadi Devlet Teşekkülü (bugünkü adıyla KİT) hemen hemen kalmamıştır. Genel Müdür ve Müsteşarlık mevkilerinden daha büyük görevlere kısa zamanda geçmeleri beklenir."* (Emin Değer, *Düşünce Özgürlüğü Çıkmazı*, Tekin Yay., s 175, aktaran Metin Aydoğan, *Türkiye Üzerine Notlar*, s 134)

Podol'un beklentileri boş çıkmamış, 21. Yüzyıl başında Türk hükümetlerinin bakanları arasında da ABD eğitilmiş olanlar çoğunluğu ele geçirmeye aday olmuşlardır!

Yine Türkiye'de "beyin gücü mezarlığı"na mezar kazmaya çalışan gizli açık örgütlenmelerin arkasında da kimlerin olduğu Komünizmle Mücadele Dernekleri, İlim Yayma Cemiyetleri, hatta Yeni Forum gibi dergilerinin ilişkileri iyi gözlemlendiğinde kolayca bulunacaktır.

Öldürümlerin bir yanında da 12 Eylül 1980 sonrası hızlandırılan kültürel bir çark işletilip gidiyordu. Boşluklar doldurulmalıydı. ABD'nin Körfez, Irak savaş ve işgal hazırlıklarının iyiden iyiye alevlendiği günlerde, Türkiye'de "Erken Cumhuriyet Dönemi" kültür eğitim politikaları üzerine yazılmış ABD kökenli doktora tezleri yayınlanıyordu arka arkaya. Asım Karaömerlioğlu'nun "**Orada Bir Köy Var Uzakta**" adlı tezini okuyan Engin Ardiç patlatıyordu bombayı: "Köy Enstitüleri Faşist Bir Müessesedir!" Komünistlikten kapatılmış enstitüler bu kez faşistlik mertebesine terfi ettirilmişti! Günay Göksü Özdoğan'ın 1990 yılında İngiltere'de London School of Economics'de yaptığı Endüstriyel İlişkiler dalı doktora tezi yazarın kendisi Türkiye'de öğretim görevlisi olarak çalışırken 2001 yılında başkası tarafından Türkçeye çevriliyor ve İletişim Yayınları tarafından yayınlanıyor. "**Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük**"ü anlatan metnin özgün olan gövde kısmında "Kemalist Ulusçuluk" ile "Türkçü Ulusçuluk" arasında önemli ayrımlar olduğunu okuyoruz. Ancak, sonradan yazılmış giriş ve metne eklenmiş kimi bölümlerde bu ayrımın kalktığını görüyoruz. Taha Parla'nın 1989 yılında İletişim Yayınları tarafından yayınlanmış, satır aralarından yazımına 1980 öncesi başladığı anlaşılan "**Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm**" adlı yapıtını çok önemli bir Ziya Gökalp araştırması olarak görebilmek de olasıyken, metinde sonradan oluşmuş olduğu anlaşılan kimi kırılmalar ve düşünsel değişim ortalığı karıştırıyor. Önsözün "bütünlüklü Kemalizm"i ile akraba ve dolayısıyla da "*zaman zaman, yer yer de faşizan ve faşist tonları ve dozları*" (agy, s 7) içeren korporatizminin kurucusu sayılan Ziya Gökalp, ilerleyen bölümlerde Rousseau ve Kant'tan da esin almış hümanist, eşitlikçi, dayanışmacı, "içtimai halkçılık"tan yana bir dünya görüşünün sahibi olarak tanıtılacaktır. Kemalizm'i "kültürel" ve "siyasal" parçalara ayıran Parla, kültürel kısmını, laiklik, akılcılık, köktenci kültürel reformculuğu ile ilerici bulur ve kalıcı olmasını gerekli görürken "otoriter, devletçi, tek-partici" siyasal kısmın savunulamayacak bir siyasal ideoloji olduğunu belirtir, "*Kültürel Kemalizm', özellikle laikliği, akılcılığı, köktenci kültürel reformculuğu ileri ve kalıcılığı korunması gereken bir ideoloji ve harekettir.*" (T. Parla, agy, s 10) Taha Parla'nın 1989 yılında yayınlanmış kitabındaki "kültürel Kemalizm"e karşı gösterdiği bu hoşgörü, 2001 yılında yayınlanmış İletişim Yayınları'nın Kemalizm cildine verdiği yazıda sona ermiştir. "*Ne var ki, siyasal Kemalizm'in rasyonalizasyonunda verilmek zorunda kalınan bu ödünlere koşut bir 'ayarlık' ('aymazlık' karşıtı olarak kullanıyorum), kültürel Kemalizm'in değerlendirilmesinde henüz pek görülüyor. (...) Evet, Kemalizm siyaseten modern ve demokrat olmayabilir, ama bize Batı'yı/çağdaşlığı, bilimi, laikliği/sekülerliği, hatta Türk Rönesansı'nı ve reformlarını*

getirmede mi diye, yanıtı içinde bulunacak biçimde soruyorlar. (...) Bu Kemalistler'in/Atatürkçüler'in son çekilme çizgisi, son hattı müdafası. Ve benim burada sorgulamaya çalıştığım da bu.” (T. Parla, Kemalizm, Türk Aydınlanması, Kemalizm, s 316)

Değerli dinleyenlerim, sözün arasında, buraya bir Kemalizm savunusu yapmaya çıkmadığımı, bir aydın, bir hekim olarak saptadığım kimi semptomları, bulguları sizinle paylaşmak niyetinde olduğumu vurgulamakta yarar görüyorum.

16-19 Eylül 1991’de Bodrum Yalıkavak’ta ‘Club Monakus’ adlı tatil sitesinde, Yeni Forum Dergisi öncülüğünde Amerikan istihbaratçılarının ve uzmanlarının, Türk Dünyası temsilcilerinin, Türkiye entelektüellerinin, Türkiye medyasıların, CIA destekli Hürriyet Radyosu’ndan (Radio Liberty) Amerikalı ve Türk yöneticilerin, daha sonradan liberal dernekler kuracak olanların katıldığı geniş, bazılarına göre bilimsel olan dört günlük bir toplantı düzenlenmişti.

ABD’liler, NED’in (National Endowment for Democracy adlı örgüt, 1983 yılında CIA’ya paralel çalışmalar yapmak için kurulmuştur; özel ilgi alanı NGO, Türkçesi sivil toplum örgütlenmeleridir), katkılarıyla gerçekleştirilen toplantıya, büyük önem verdiklerini hem kurumsal anlamda, hem de deneyim birikimi anlamında özgün delegasyonu gösterdiler. Tanınmış kişilerin başında 1980 öncesinin CIA İstanbul İstasyon Şefi olarak görev yapan Paul Bernard Henze ve CIA Orta Doğu-Uzak Doğu Uzmanı Graham Edmund Fuller geliyordu. Henze ve Fuller, toplantıya RAND şirketi adına katılıyorlardı.” (Mustafa Yıldırım, Sivil Örümceğin Ağında, s 72)

1989 yılında Uğur Mumcu, NED’den Yeni Forum Dergisi’ne 40.000 dolar gönderilmiş olduğuna ilişkin bir bulguyu yayınladığında, derginin başyazarı Aydın Yalçın da Yeni Forum’da yaptığı bir açıklama ile “sivil demokrasi” anlayışının hangi kaynaklardan beslendiğini açıklamaktan kaçınmamıştır: “Yeni Forum’un Türkiye’de totaliter rejimlere karşı ve demokrasinin yerleşmesiyle ilgili mücadeleye 35 yıldır sürdürdüğü katkıları desteklemek amacı güden bu yardımın gizli kapaklı hiçbir yanı yoktur.” (aktaran, Mustafa Yıldırım, Sivil Örümceğin Ağında, s 77).

Uğur Mumcu’nun adıyla birlikte 1990 sonrası öldürümlerde Cumhuriyet kurucu düşüncesinin laiklik, antiemperyalistlik gibi kimi temel öğelerine sahip çıkan kurumsal olarak da o değerlerin yaşatılmasında çaba gösteren aydınların hedef seçilmiş olduğu gözlenecektir.

Bahriye Üçok, Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Uğur Mumcu, Ahmet Taner Kışlalı gibi aydınların katledilmelerinde İran kaynaklı bir örgütlenmenin varlığı da ilginç bir tablo oluşturmaktadır.

Değerli dinleyiciler, öldürümlerin boşalttığı alanların başka beyinlerle doldurulması girişimleri bugün de tüm hızıyla sürdürülmektedir. Londra’da dini liderler için düzenlenen sempozyumlar, ABD’de hiç ara vermeyen çalışmalar herkesin gözünün önünde olup bitmektedir. Georgetown Üniversitesi’ndeki Turkish Studies adlı merkez Türkiye düşün ortamının belirlenmesinde önemli ve kesintisiz bir işlev görmektedir. Önce Necmettin Erbakan’ı ağırlayan ve Şarkiyakçılığın değişmez ilkesi, Şark toplulukları için dinden uzak kalmış seküler bir günlük yaşamı layık bulmayan bu kültürel araştırma ve manipulasyon merkezinin yeni gözdesi Fethullah Gülen Hocaefendi olmuştur. Emperyalizme karşı ilk büyük kurtuluş savaşını vermiş bir ülkenin binlerce kilometre öteden bir emperyalist alevlere dalevere, doğal kaynakları diktatörlere yedirmeyip el koyma veya “Arap Baharı” kurcalamasında baş aktör durumuna gelmesinin arkasında böyle bir beyin öldürümü ya da kalan toplumun özgür ve yaratıcı beyinlerden arındırılmış kılınışının öyküsü vardır.

Değerli dostlar,

Beyin Gücü Mezarlığı kavramı hemen bir başka kavramı, beyin göçünü çağırıyor bize... Adının mezar taşına yazılmasını istemeyen nice beyin insanı da bu ülke topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. Nice değerli insanımız işkence görmüş, yıllarca hapis yatmış, üreticilikleri törpülenmiş, yaşadıklarına, beyinlerini insanlık ve ülkeleri için çalıştırdıklarına pişman olacak duruma getirilmişlerdir.

Ülkeyi terk etmek zorunda kalanları tarihsel bir süreç içinde anımsadığımızda, var olan yasa ve yönetmelikler yetmeyince, özel yasa çıkarılarak 1948 yılında üniversitedeki kürsüleri ellerinden alınmış Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran hemen akla gelen adlardır.

Berkes, Unutulan Yıllar adlı kitabında, ülkeyi terk etme nedenlerini anlatırken yetkili yerlere yakın kişilerden gelmiş, “kaçın, size yazık olur” uyarısının özellikle üzerinde durur. O günlerde yaşanan Sabahattin Âli cinayeti, Berkes için önemli bir dönüm noktası oluşturur ve Berkes Türkiye’yi terk ederek Kanada yurttaşlığına geçer. Bu kaçış ve Kanada yurttaşlığına geçiş, onun ABD kökenli bilim insanı Fay Kirby ile tanıştırmış, ilginç bir birliktelik oluşturmuştur.

Değerli dinleyenler,

Bu ülkede hem Şarkiyatçı emperyalist politikalara kültürel elçilik ve silahlı kulluk edenlerin, hem de kendini ilerici, hatta sol-sosyalist sayarken Batı'yı taklit etmekten öte hüner gösteremeyenlerin tahammül edemedikleri, hatta kendi sonlarını getirecek gücün o olduğunu bilirce üstüne vardıkları kültürel odak, Anadolu halk kültürü ve o kültürün içinde doğup büyüyen aydınlarımızdır. Üç kuruluş aylık karşılığı, yıllarca, doğup büyüdüğü kırsal alanda üretken bir kaynak olarak görev yapmış, kendi öğrencisinin önlüğünü dikmiş, okulunun badanasını elleriyle yapmış enstitülü öğretmenlerimiz, öğretmenliğin yanında öğretmen mücadelesi önderliği, kooperatifçilik ve üretici örgütlenmesi de yapmışlar, aralarından birçoğu da yazar olmuş, dünya çapında adı duyulan yapıtlar vermişti. En çok öldürülen, sürülen, açığa alınan, hatta yurtdışına kaçmak zorunda kalan öğretmenler, enstitü kökenli olanlar ve onların yetiştirdiği kuşaklardır.

12 Mart 1971 faşist darbesinde ilk tutuklananlar arasında TÖS yöneticileri ve enstitü çıkışlı yazarlar yer almıştı. Fakir Baykurt ve Dursun Akçam adları hemen anımsanacaktır.

12 Eylül 1980 faşist darbesinin arama listelerinde de yer almış bu yazarlarımız uzun süre yurt dışında yaşamak zorunda kalmışlardır.

Bu yazarlar faşist darbelerden aldıkları darbeler kadar, seçkinci ve at gözlüklü kültür ortamımızın değerbilmez tarzından da fazlaca yara almışlardır. Yaşamlarının son dönemlerine yakından tanıklık ettiğimiz bu insanlardan bazıları, adeta ölmeden mezara taşınmışlar, yalnız ülke dışına değil, ülke kültür ve edebiyat ortamının da dışına sürülmüş gibi yaşamışlardır.

Enstitülü yazarlarımızın yapıtlarını "Köy Romanı" yaftası ile gözden düşürmeye çalışan seçkinci edebiyat ortamımız, o yapıtların Batı Rönesansı'nda yazınsal önderlik etmiş Rabelais romanına koşut yerini, içerdiği grotesk halk kültürünün yenileştirici, değişimci gücünü görememiştir. Hâlâ, Cumhuriyet değerlerine adıyla da sahip çıkan gazete köşelerinde bile, hiç yeri ve gereği yokken "Köy Romanı"yaftasına yönelik yazıların yayınlanıyor olması, bazı çevrelerin halkla buluşma anlamında belli süreler içinde bilinçdışına işlemiş geride kalmış olma duygusunun derinliğinin bir işareti olarak sayılabilir.

Köy Enstitülü beyinler ve beyin mezarlığından söz ettiğimizde hemen gündeme gelen diğer konu kaçınılmazca "beyin göçü" olacaktır. Bu beyin göçü, bazen kimi baskılar nedeniyle

zorunlu olurken, bazen da çağın “yabancılaşma” hastalığının bir sonucu olarak gönüllü bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır.

Önce cinsler arasındaki işbölümünün, sonra kent ve kır emeğinin, kapitalist geniş yeniden üretimle birlikte de üretim niteliğine bağlı olarak ürün ile üreten arasında meydana gelmiş yabancılaşma, birey ile beyin ve el emeği arasındaki ilişkiyi yalnızca parasal bir sürece indirgemekte, özellikle kapitalist üretim biçimiyle birlikte öne çıkan, değişim değerinin piyasada egemen olması sonucu, ürünün yanında üretici yaşamın da içselleştirilmesine olanak tanımamaktadır. Bunun diğer ucu da, bireyin bir sınama için yaşama gelmiş olduğu ve tüm davranışlarının bir hesaptan geçirileceği doğrultusundaki inanç, bireyin kendini yaşam karşısında bir konuk olarak algılanması vardır.

Yabancılaşma kavramıyla birlikte yine hemen aklımıza gelen tarihsel gerçeklik yine Köy Enstitüleridir. Kavram üzerinde önemli kuramsal çalışmaları olan Marks’ın izleyicisi olduğunu savlayan anlayışın oluşturduğu, bir zamanların duvarları ötesinde yaşayan çalışan kesimlerin durumları incelendiğinde, bu kesimle enstitü çıkışlı öğretmenler arasında büyük farklar olduğu hemen görülecektir.

Eğitimle üretimi birbirinden ayırmayan, halk kültürü içinde kan toplumundan o güne kadar varlığını sürdürmüş imececi anlayışı günlük çalışmasının bir parçası yapmış Köy Enstitüsü sisteminin yabancılaşmayı enaza indirdiği, bu okullarda yetişmiş beyinlerin hem ürettikleri ürüne, hem yaşama müthiş bir içselleştirme ve benimseme ile yaklaştıkları görülecektir. Enstitülerde, kafa ile kol emeği, kent ile kır kültürü ve işbölümünün tarihsel olarak gerekli kıldığı cinsler arasındaki ayrımın ortadan kalkma derecesine geldiği görülmektedir. Onlar ki, ruhlarına sindirdikleri, tüm kişisel çıkarlardan arınmış erdemlilikleri ile yaşamları boyunca seçkin zümre tarafından “öteki” sayılanlar için özveride bulunmaktan bir an olsun kaçınmadılar...

Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerden birçoğunun Hasanoğlan’daki Yüksek Köy Enstitüsü’ne girmek gibi bir hedefleri de olmadığı, bir an önce köyelerine gidip içinde doğup büyüdükleri topluma yeni bir ışık tutmak istedikleri birçok anı yazıda özellikle vurgulanmıştır. Bu beyinlere yurtdışına gidip gitmek istemedikleri sorulsaydı da, aynı istencin gözleneceğine hiç kuşku yoktur.

Değerli konuklar, gelelim bugün bu tabloda çıkaracağımız sonuçlara...

Ülkenin bugünkü gibi birbirinden soyutlanmış bölgeler, kültürel ve sanatsal etkinliklerin yalnızca bir avuç seçkin için anlamlı olduğu duruma gelmesi kendiliğinden olmadı elbette (Anadolu'nun kimi yörelerinde medyatik sanatçıların ya da ünlenmiş kimi türkücülerin sahne konserleriyle sürdürülen etkinliklerin adı ne olursa olsun, kültürün, sanatın çoğul yanıyla, düşünsel içeriğiyle bir ilişkisi olamaz).

Türkiye'yi bir "beyin gücü mezarlığı"na dönüştüren emperyalist-Şarkiyatçı politikalarla onun beyinsiz işbirlikçileri, özgür düşünce ve eleştirel akıl ile Anadolu coğrafyası ve o coğrafyanın kent uzantısı olan çevre yerleşimler arasındaki ilişkiyi kırmayı başarmışlardır. Bugün hâlâ Anadolu'nun en uzak bir köşesinde, Ardahan'da genç beyinlerin özgürce kitaba ulaşmasına olanak sağlayan bir kültürevi kapısını açık tutmaya çalışırken, ömrü boyunca Ardahan-Ankara hattında ülkesindeki her türlü gelişmeyi adım adım izlemeye de çaba göstermiş bir aydın olarak gördüklerimi, yüreğimi yaralayan gerçekliğimizin bu yanını sizinle paylaşmak için buradayım.

Anadolu coğrafyası ile özgür ve eleştirel akıl arasındaki köprünün yeniden kurulabilmesi birincil sorun olarak görülmektedir.

Beyin gücü, beyin göçü, yabancılaşma kavramları üzerine konuşurken, ülkemiz gündeminin güncel ekonomik-kültürel sorunlarının çözümü için de kimi ipuçları toparlıyor gibiyiz. Hemen burada, uzaklardan gelen bir ışığa da dikkat çekmek istiyorum. Geçtiğimiz on yıl boyunca, Latin Amerika'daki yeni bir kitlesel mücadele dalgası, bu kıtanın devrimcileriyle emperyalist ülkelerdekiler arasında bir yüzleşmeye ön ayak olmuştur. Bu mücadelelerin birçoğunda, Evo Morales başkanlığındaki Bolivya'daki gibi, yerli halklar başı çekmekte. Latin Amerikalı devrimciler, Avrupa merkezci kavramların yerine kendi yerel gerçekliklerini öne çıkarmak ve bu anlamda çağdaş devrimci düşünceye önemli bir açılım getirmek çabasıdadır. "Avrupa-merkezcilik" in, toplumsal ilerleme için fiziksel üretimi arttırma ihtiyacı dolayısıyla, köylü ve yerli gerçekliklerini dışladığı, sanayileşmeye öncelik vererek doğal kaynakların yitimine de yol açtığı da söz konusu edilmektedir.

Arjantinli teorisyen Néstor Kohan'ın İnka kan topluluğu üzerinden işaret ettiği Latin Amerika devrimci hareketi bizim için de önemli bir gizilgüç taşımaktadır. Anadolu'nun Horasan

gelenekli göçerleri, Latin Amerika'nın İnka ya da Aztek uygarlığı kurucularından ya da "Çiçimeka" adı verilen göçebelerinden devrimci gelenek bakımından hiç de aşağı değillerdir.

Anadolu ile Latin Amerikayı halk hareketleri ve devrimci duruş bakımından yakınlaştıran diğer bir özellik de, Osmanlı tarihsel devrimciliği çağında, yani mukataa-kesim dönemine kadar geçerli olmuş Anadolu toprak sisteminde kan toplumu geleneklerine uygun olarak, toprakta özel mülkiyet hakkı vermeyen "dirlik düzeni"ne karşılık Meksika ve Latin Amerika'da İspanyol fethi öncesi egemen olan "Calpulli" arasındaki koşutluktur. Meksikalı kültürbilimci Octavio Paz'ın Gabino Fraga adlı araştırmacıdan aldığı şu küçük not, bu benzeşimi açıkça vurgulamaktadır. *"Her yerleşim yöresi mahallelere (ya da calpulli) bölünür, her birine belli büyüklükte toprak ayrılırdı; bu toprak tek tek bireylere değil, o mahallede oturan ailelere ya da oymağa toptan verilirdi. Kendi Calpulli'sinden ayrılıp giden ya da ailesine verilen toprağı ekip biçmeyen kişi ortak mülkiyet hakkını da yitirirdi."* (Gabino Fraga, Toprak Hakkında, Mexico, 1946, alıntılan **Octavio Paz, Yalnızlık Dolambacı**, s 157)

Söz Latin Amerika'dan açılmış iken, dünyanın yaşadığı çevre yıkımı üzerine en cesur açıklamaların Küba, Bolivya ve Latin Amerika'daki diğer anti-emperyalist ülke hükümetlerinden geldiğini söyleyebiliriz. Bolivya devlet başkanı Evo Morales yerli halklarını *"tarih tarafından, doğayı ve yaşamı savunmak için verilen mücadelenin öncü kuvvetlerine dönüştürmeye davet edilmiş"* olarak tanımlamaktadır.

Perulu yerli lideri Rosalía Paiva, *"Fetih-öncesi And toplumu"*, diyor *"her biri bütünün bir parçasıydı ve hepsi toprağın. Toprak asla bize ait olamaz çünkü biz onun oğulları ve kızlarıyız ve biz toprağa aitiz"* [29].

Perulu Marksist ve yerli lideri Hugo Blanco tarafından anlatılan bir hikâyeyi aktarmakta da yarar görüyorum. Topluluğunun üyelerinden biri, Cuzco yakınındaki bir Quechua köyüne doğru, birkaç İsveçli turiste rehberlik ediyormuş. Yerli toplumun dayanışmacı ruhundan etkilenen bir turist, "bu komünizm gibi bir şey" demiş. Hayır diye yanıtlamış yerli rehber, "komünizm bunun gibi bir şey".

Avrupa'nın çevreyi kirleten tüm sanayi kuruluşlarınının 2001 krizinde çoğalan bir ivmeyle Anadolu'ya taşındığı, coğrafyamızın yer altı ve yerüstü tüm kaynaklarının en uzak koyaklarda akan en şirin dereciklere kadar yağmalanmaya çalışıldığı bir dönemde, dikkatlerimizi kendi toprağımıza ve doğal zenginliklerimize çevirmek zorundayız.

1950'lerden başlayarak Türkiye içine yuvarlandığı büyük yanlıştan an geçirmeksizin geriye dönmeli, tarımda teknolojinin kullanımı, doğal kaynakların korunup geliştirilmesi ve üretici örgütlenmesi bakımından ileri atılımlar yapılmalıdır.

Değerli konuklar,

Tüm saydığımız tarihsel ve güncel gerçekliğin başka bir parçasına dikkat çekmek istiyorum. Türkiye'nin bugün artık bir köylü ülkesi olmadığını biliyoruz. Nüfusumuzun %70'ten fazlası kentlere ve kent çevrelerinde kurulan, kültürel kırılmanın en çok görüldüğü, Şarkiyatçı politikalara da oy potansiyeli oluşturan kent çevrelerindeki semtlere taşındı. Bu noktada Köy Enstitüleri gerçeğinden hareketle yeni bir kültür politikası oluşturmak ve bu geniş yığılı halkçı bir kültürle kavramak zorundayız.

Üstyapıdaki seçkin bazı çatışmalarda güç ve zaman yitirmek yerine halkın içinde olmayı başarmalıyız. Çarşafıyla, türbanıyla HESçi yağmacılara direnen Tortumlu kadınların mücadelesi asla unutulmamalıdır.

Ayrıca, yeni bir halkçı devrimci kültürel dönüşüm için siyasal iktidar değişimi beklenmeksizin geleceğe yönelik öncü çalışmalar başlatılmalı, emperyalist, gerici politikalara karşı olan yerel yönetimlerin, meslek odalarının, demokratik kitle örgütlerinin ve parasız eğitim istediği için aylarca zindanlarda tutulan devrimci gençliğimizin güçlerinin birleştirilmesi gerçekleştirilmelidir. Bu yola birlikte çıkacağız. Tüm aydınlarımızı böyle bir imece yolu bekliyor...

Değerli hocam, Halk Sağlığı Önderi Nusret Fişek'i ölümünün 21. ve doğumunun 97. Yılında özlemlerle anıyor, hepinize saygılar sunuyorum.

*3 Kasım 2011 günü, Ankara Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde yapılan Dr. Nusret Fişek Anma Etkinliği kapsamında yapılan konuşma metnidir.

alperakcam@gmail.com